

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XXI

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2013

KAAM YAYINLARI
OLBA
XXI

© 2013 Mersin Üniversitesi/Türkiye
ISSN 1301 7667
Yayıncı Sertifika No: 14641

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve

TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.

Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.

It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu taktirde basılacaktır.

Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan

OLBA'nın yeni sayılarında yayımlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342 Mersin - TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734

Fax: 00.90.324.361 00 46

web mail: www.kaam.mersin.edu.tr

www.olba.mersin.edu.tr

e-mail: sdurugonul@gmail.com

kaam@mersin.edu.tr

Baskı / Printed

Matsis Matbaa Hizmetleri

Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51 Sefaköy / İstanbul

Tel: 00.90.212.624 21 11 www.matbaasistemleri.com

Sertifika No: 20706

Dağıtım / Distribution

Zero Prod. Ltd.

Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09

info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XXI

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XXI

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN
2013

İçindekiler/Contents

Asuman Çırak – Mustafa Tolga Çırak – Ahmet Cem Erkman <i>Kelenderis Halkının Diş ve Çene Paleopatolojileri</i> (<i>Paleopathological Analysis of Teeth and Jaws Obtained from Kelenderis Excavations</i>)	1
Okşan Başoğlu – Atakan Akçay – Pınar Gözlük Kırmızıoğlu Simge Gökkoyun – Tuğçe Şener <i>Diyarbakır/Aşağı Salat Höyüğü İskeletleri</i> (<i>The Skeletons of Diyarbakır/Aşağı Salat</i>)	27
Elif Koparal <i>Teos and Kyrbissos</i> (<i>Teos ve Kyrbissos</i>)	45
Ümit Aydınoğlu <i>Paslı: Dağlık Kilikia’da Bir Kırsal Yerleşimin Değişim Süreci</i> (<i>Paslı: The Process of Change of a Rural Settlement in Rough Cilicia</i>)	71
Emre Okan <i>Çeşme Müzesi’nde Bulunan Yayı Amphora Üzerine Düşünceler</i> (<i>Thoughts on the Churn Amphora Held in Çeşme Museum</i>)	101
Mehmet Tekocak – K. Levent Zoroğlu <i>Kelenderis’te Bulunan Bir Grup Roma Dönemi Ticari Amphorası ve Düşündürdükleri</i> (<i>A Group of Roman Transport Amphorae from Kelenderis and Some Thoughts on Them</i>)	109
Erkan Dündar <i>Roman Amphora Stamps from Patara</i> (<i>Patara’dan Roma Dönemi Amphora Mühürleri</i>)	141
Celal Şimşek – Bahadır Duman <i>Lycos Laodikeiası’ndan Bir Grup Yerel Üretim Kandil</i> (<i>A group of locally produced lamps from Laodikeia ad Lycum</i>)	151
Hatice Körsulu <i>Kappadokia Komanası Sigillataları</i> (<i>The Sigillata from Comana in Cappadocia</i>)	181

Julian Bennett	
<i>Agricultural Strategies and the Roman Military in Central Anatolia During the Early Imperial Period</i> (<i>Erken İmparatorluk Döneminde Orta Anadolu'da Tarımsal Stratejiler ve Roma Ordusu</i>)	315
Murat Durukan – Deniz Kaplan – Ercan Aşkın	
<i>Septimius Severus Döneminde Elaiussa Sebaste'nin Duraklaması, Korykos'un Yükselişi</i> (<i>Die Stagnation von Elaiussa Sebaste, der Aufstieg von Korykos zur Zeit des Septimius Severus</i>)	345
Dinçer Savaş Lenger	
<i>Salamis'e Atfedilen Makedon Krali Bronzlar Üzerine Bir Değerlendirme</i> (<i>An Evaluation of the Macedonian Royal Bronze Coins Which Have Been Attributed to Salamis</i>)	371
Ferit Baz – Selçuk Seçkin	
<i>Neue Grabinschriften aus Pylai in Bithynien</i> (<i>Bithynia'daki Pylai Kentinden Yeni Mezar Yazıtları</i>)	387
Elif Keser-Kayaalp	
<i>The Church of Virgin at Amida and the Martyrium at Constantia: Two Monumental Centralised Churches in Late Antique Northern Mesopotamia</i> (<i>Amida'daki Meryem Ana Kilisesi ve Constantia'daki Martyrium: Kuzey Mezopotamya'da Geç Antik Döneme Tarihlenen İki Anıtsal Mezar Kilise</i>)	405
Ayşe Aydın	
<i>Marmaris Müzesi'ndeki Ampullalar</i> (<i>The Ampullae at the Marmaris Museum</i>)	437
Hatice Özyurt-Özcan	
<i>Akyaka'daki Çatalçam Bazilikasına Ait Döşeme Mozaikleri</i> (<i>The Floor Mosaics of the Çatalçam Basilica in Akyaka</i>)	457
Corrigenda	489

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez basılır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

1998 yılından bu yana basılan Olba; Küçükasya, Akdeniz bölgesi ve Orta-doğu’ya ilişkin orijinal sonuçlar içeren Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi alanlarında yazılmış makaleleri kapsamaktadır.

Yayın İlkeleri

1. a. Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b. Metin 10 punto; özet, dipnot, katalog ve bibliyografya 9 punto olmak üzere, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c. Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d. Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Noktalama (tireler) işaretlerinde dikkat edilecek hususlar:
 - a. Metin içinde her cümlelin ortasındaki virgülden ve sonundaki noktadan sonra bir tab boşluk bırakılmalıdır.
 - b. Cümle içinde veya cümle sonunda yer alan dipnot numaralarının herbirisi noktalama (nokta veya virgül) işaretlerinden önce yer almalıdır.
 - c. Metin içinde yer alan “fig.” ibareleri, küçük harf ile ve parantez içinde verilmeli; fig. ibaresinin noktasından sonra bir tab boşluk bırakılmalı (fig. 3); ikiden fazla ardışık figür belirtiliyorsa iki rakam arasına boşluksuz kısa tire konulmalı (fig. 2-4). Ardışık değilse, sayılar arasına nokta ve bir tab boşluk bırakılmalıdır (fig. 2. 5).
 - d. Ayrıca bibliyografya ve kısaltmalar kısmında bir yazar, iki soyadı taşıyorsa soyadları arasında boşluk bırakmaksızın kısa tire kullanılmalıdır (Dentzer-

Feydy); bir makale birden fazla yazarlı ise her yazardan sonra bir boşluk, ardından uzun tire ve yine boşluktan sonra diğer yazarın soyadı gelmelidir (Hagel – Tomaschitz).

3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII.

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217.

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1.

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	Bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig.” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. (Levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır).
5. Word dökümanına gömülü olarak gönderilen figürler kullanılmamaktadır. Figürlerin mutlaka sayfada kullanılması gereken büyüklükte ve en az 300 pixel/inch çözünürlükte, photoshop tif veya jpeg formatında gönderilmesi

gerekmektedir. Adobe illustrator programında çalışılmış çizimler Adobe illustrator formatında da gönderilebilir. Farklı vektörel programlarda çalışılan çizimler photoshop formatına çevrilemiyorsa pdf olarak gönderilebilir. Bu formatların dışındaki formatlarda gönderilmiş figürler kabul edilmeyecektir.

6. Figürler CD'ye yüklenmelidir ve ayrıca figür düzenlemesi örneği (layout) PDF olarak yapılarak burada yer almalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Metnin word ve pdf formatlarında kaydı ile figürlerin kopyalandığı iki adet CD (biri yedek) ile birlikte bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı gönderilmelidir.
13. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.

MERSIN UNIVERSITY
‘RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY’
JOURNAL ‘OLBA’

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal ‘Olba’, being published since 1998 by the ‘Research Center of Cilician Archeology’ of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology of Asia Minor, the Mediterranean region and the Near East.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in Word programs.
b. The text should be written in 10 puntos; the abstract, footnotes, catalogue and bibliography in 9 puntos ‘Times New Roman’ (for PC and for Macintosh).
c. Footnotes should take place at the bottom of the page in continous numbering.
d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Punctuation (hyphen) Marks:
 - a. One space should be given after the comma in the sentence and after the dot at the end of the sentence.
 - b. The footnote numbering within the sentence in the text, should take place before the comma in the sentence or before the dot at the end of the sentence.
 - c. The indication fig.:
 - * It should be set in brackets and one space should be given after the dot (fig. 3);
 - * If many figures in sequence are to be indicated, a short hyphen without space between the beginning and last numbers should be placed (fig. 2-4); if these are not in sequence, a dot and space should be given between the numbers (fig. 2. 5).

d) In the bibliography and abbreviations, if the author has two family names, a short hyphen without leaving space should be used (Dentzer-Feydy); if the article is written by two or more authors, after each author a space, a long hyphen and again a space should be left before the family name of the next author (Hagel – Tomaschitz).

3. The ‘Bibliography’ and ‘Abbreviations’ should take part at the end of the article. The ‘Abbreviations’ used in the footnotes should be explained in the ‘Bibliography’ part. The bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York.

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inschriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII.

Footnotes (for books):

Richter 1977, 162, fig. 217.

Footnotes (for articles):

Oppenheim 1973, 9, pl.1.

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation ‘fig.’ should be used in continous numbering (remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviaton should not be used).

5. Figures, embedded in Word documents can not be used. Figures have to be in the length in which they will be used in the page, being at least 300 pixel/ inch, in photoshop tif or jpeg format. Drawings in adobe illustrator can be sent in this format. Drawings in other vectoral programs can be sent in pdf if they can't be converted to photoshop. Figures sent in other formats will not be accepted.
6. Figures should be loaded to a CD and a layout of them as PDF should also be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German .
12. The text in word and pdf formats as well as the figures should be loaded in two different CD's; furthermore should be sent, twice the printed version of the text and figures.
13. Special fonts should be loaded to the CD.

ÇEŞME MÜZESİ'NDE BULUNAN YAYIK AMPHORA ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Emre OKAN*

ABSTRACT

Thoughts on the Churn Amphora Held in Çeşme Museum

A churn-amphora in the Çeşme Museum is significant for being the single example found in Anatolia so far. The geography of Euro-Asia including Central Asia, Near East and Anatolia is considered as the land where the dairy products first occurred. Therefore the churns may be claimed to have been used in that area as it is used in the present day. The earliest examples of churns were first made of goat skin and then this form was adopted by pottery producers. The earliest example was found at the calcolithic settlement of Beersheba in Palestine, and the form of the churn is still used with minor modifications.

Keywords: Karaburun, Çeşme, Churn, Calcolithic, Milk, Butter

ÖZET

Çeşme Müzesi envanterinde bulunan bir adet yayık-amphora, bugüne adar Anadolu'da bulunmuş bu formdaki tek örnek olduğu için oldukça önemlidir. Orta Asya, Yakın Doğu ve Anadolu'nun dahil olduğu Avrasya coğrafyası, süt sağımı ve süt ürünlerinin ilk ortaya çıktığı topraklar olarak kabul edilir. Bu durumda, bugün de kullanılan yayığın en erken örneklerinin bu topraklarda üretildiği söylenebilir. İlk önce keçi derisinden, daha sonra ise pişmiş topraktan yapılmış olan yayığın en erken örneği, Filistin sınırları içindeki Beersheba Kalkolitik yerleşiminde bulunmuştur. Bu form küçük değişikliklerle günümüzde halen kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karaburun, Çeşme, Yayık, Kalkolitik, Süt, Tereyağı

* Yrd. Doç. Dr. Emre Okan, Düzce Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Konuralp Yerleşkesi, Konuralp-Düzce. E.posta: emreokan@duzce.edu.tr

Giriş

Bugün, Çeşme Müzesi envanterinde, az sayıda da olsa, bulunduğu bölgenin Arkaik Dönem'den Bizans Dönemine kadarki ticari potansiyelini aydınlatacak sayıda, tam olarak ele geçmiş ticari amphora bulunmaktadır¹. Bu amphoraların tamamı, Çeşme'nin de içinde bulunduğu yarımada'nın sınırları dahilinde ele geçmiştir. Her ne kadar, arkeolojik anlamda aşına olduğumuz formlar olsalar da, içlerinden yalnızca bir örnek, oldukça farklı formu ile diğerlerinden ayrılır.

Çeşme Müze Müdürlüğü uzmanları tarafından, Karaburun'dan alınıp² müzeye getirilen bu örnek, farklı form yapısına rağmen ilk bakışta bir amphorayı andırırsa da, amphoralar gibi denizaşırı taşıma ya da saklama amacıyla kullanılmamış olduğu anlaşılır. Form olarak incelediğimizde, bu kabın kaynağını çok da uzakta aramamak gerekir, çünkü bu kap, Avrasya kültüründe oldukça önemli bir yere sahip olan süt ve süttten elde edilen yağ ve peynir gibi ürünlerin imalatında kullanılan yayıktır.

Bu yayın, Doğu Akdeniz'de ele geçmiş olan benzer örnekler yardımıyla, Çeşme Müzesi'nde bulunan yayık-amphora formunu tanımlamayı amaçlamaktadır. Bugüne kadar özellikle yayık formunun gelişimi üzerine yayınlanmış bir çalışma bulunmamaktadır³. Ancak, eldeki yayınlarda yer alan benzer örnekler, Çeşme yayık-amphora formunu tanımlama yönünde yeterli görülmektedir. Ayrıca, bu formun yayık olduğunu anlamak için zaman içinde gelmiş olduğu yolculuğa bir göz atmak gerekir.

Yayığın İlk Ortaya Çıkışı

Bugün, özellikle, antik dönem yayık formu üzerine araştırma yapan bilimadamları yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla bu form üzerine yazılmış olan yayın sayısı da yapılan çalışmalarla doğru orantılıdır. Ancak yine de

¹ Bu çalışma, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Çeşme Müze Müdürlüğü'nün şahsıma verdiği izin sonucunda gerçekleştirilmiştir. Kendilerine teşekkürü bir borç bilirim.

² Kap balıkçılar tarafından bulunmuş ve kıyadaki bir kahvehane sahibi tarafından dekor amaçlı kullanılmıştır. Müze uzmanlarından Hüseyin Vural tarafından müsadere yoluyla alınarak envantere dâhil edilmiştir.

³ Bu kap, daha önce Anadolu'dan bu tür bir eser yayınlanmamış olduğu için ve kökeni hem form hem de kullanımı itibarı ile erken dönemlere uzandığı için önemlidir. Bu makale, bu tür malzemenin Anadolu'da da bulunduğunu göstermesi açısından ilk yayın olacaktır; ayrıca, bu formla ilk kez karşılaşanları, kabı daha erkene tarihleme riskine karşı uyarılmış da olacaktır.

özellikle Suriye'den İsrail'e kadar olan şeritte yapılan erken dönem kazılarında ele geçen az sayıdaki örnek, bu formun ilk ortaya çıkışı hakkında bilgi vermesi açısından önem taşır.

Antropolog Frances James, 1975 yılında yayınladığı makalesinde, süt sağımının İ.Ö. 2500 lerden önce başlamış olduğunu, hatta, Basra Körfezi'nin uç kısmında yer alan ve bir Sümer yerleşimi olan Ur'daki, Ubaid Tapınağı'nın frizlerinde görülen süt sağma resimlerinin, bu işlemin en erken kanıtı olduğunu belirtir⁴. James'in önerdiği bu tarih, süt sağımı ile beraber yayığın da ilk kez kullanılmaya başlandığı tarihi de işaret ediyor olmalıdır. Nitekim James, Filistin'deki Kalkolitik Beersheba kültürüne ait kazılarda ele geçen pişmiş toprak yayıklar yardımıyla, hem yayık hem de tereyağ yapımının İ.Ö. 4000'den önce başlamış olabileceğini öne sürer (fig. 1)⁵.

Frances James'in bu konuyla ilgili bir diğer yaklaşımı, Beersheba kültürüne ait pişmiş toprak yayıkların, asimetrik formda oldukları için keçi derisinden yapılmış atalarının taklitleri olduğu yönündedir⁶. Yayık yapımı için pişmiş toprağın seçilmesini ise, gözenekli yapısı dolayısıyla sütü serin tuttuğu, bu sayede tereyağı partiküllerinin granülasyonunun hızlanması sonucunda, daha çabuk tereyağı elde edildiği yönündeki savıyla destekler⁷. Bugün söz konusu coğrafyada halen pişmiş toprak yayığın kullanılıyor olması, James'in bu savını doğrular niteliktedir.

Filistin'in kalkolitik dönem yerleşimlerinden ele geçen adak hayvan figürlerini araştıran C. Epstein, yayık şeklindeki minyatür kapların (fig. 2), dinsel törenlerde, o yılki sütün verimli olmasını sağlamak amacıyla adak olarak sunulduğunu, bu durumun ise sürpriz olmadığını, yayığın o dönemde oldukça sık kullanılan bir araç olduğunu ve bu formun Anadolu'da da üretilmiş olabileceğini belirtir⁸.

Albert Leonard Jr., 1953 yılında, James Melaart tarafından Ürdün Vadisi'nde yapılan ve sonuçları yayınlanmamış olan yüzey araştırmasının sonuçlarını anlattığı yayınında, Jiftlik yerleşiminde ele geçirilen seramik

⁴ James 1975, 36, fig. 1; Özden 2008, 128.

⁵ James 1975.

⁶ Keçi derisinden yapılmış olan yayıklar, Orta Asya'da kıymız, Kafkasya'da ise kefir yapımında hala kullanılmaktadır. Ibid, Res. 4, fig. 1-2.

⁷ Ibid., s. 37.

⁸ Epstein 1985, 54-55, fig. 6.

ürünler arasında, alt kısmı kazıma band bezeli ağız parçalarını Gassul-Beersheba bölgesi yayıklarıyla karşılaştırarak, bunların da yayıklara ait oldukları sonucunu elde eder⁹.

Nubia, Meroe'deki Roma tabakasından ele geçmiş pişmiş toprak bir yayık örneği, form olarak, deriden yapılmış prototiplerine daha yakındır. Gövde üzerinde, sütün doldurulup boşaltılmasını sağlayan bir ağız ve taşıma ve çaklalama işinde kullanılan sepet formunda bir kulbu vardır. Bu elemanların dışında, ağzın hemen önünde, araştırmacılar tarafından hayvan postlarındaki ön ayağı temsil ettiği düşünülen, aslında çalkalama sırasında içeride oluşan basıncın dışarı atılması için ağız görevi gören bir tutamak daha yer alır (fig. 3)¹⁰. Gövdenin uçlarından birinin dışı doğru çıkık olduğu gözlenir. Bu çıkıntı, kabın çaklalanmasını sağlayan ana tutamaktır.

Çeşme Müzesinde Bulunan Yayık Amphora

Söz konusu örnek bugün Çeşme Müzesi deposundadır. İlk bakışta farklı formda üretilmiş bir amphorayı andırır. Genel özelliklerine baktığımızda, formunun 'Amerikan futbol topu'na benzediği gözlenir (fig. 4). Çeşme yayık-amphorası, 'Amerikan futbol topu' formunda yatay bir gövde, bu gövdenin ortasından çıkan silindirik bir boyun ve boynun her iki yanından çıkarak geniş bir kavisle gövde üzerine inen kulplardan oluşur. Gövdenin her iki kenarının kapalı ve form olarak birbirinden farklı olması, kabın gövdesinin iki parça halinde çekilmiş olduğunu gösterir.

Kabın yüksekliği 44 cm, gövde uzunluğu 59.8 cm, genişliği ise 34.7 cm.dir. Gövde kenarlarından biri, olasılıkla yayığın kolaylıkla sallanmasını sağlamak için tutamak görevi görmesi amacıyla dışı çıkıntılı yapılmıştır. Bu özelliği ile Nubia'da bulunmuş Roma Dönemi'ne ait yayıkla benzerdir. Kabın hamuru, koyu gri renkte (5 YR 4/1), kalsit, kuvarz, çok sayıda renkli taşçık katkılıdır ve gözeneklidir (fig. 5). Bu gözenekli yapı, Frances James'in de belirttiği gibi, içine konan sütün serin kalmasını ve tereyağının daha çabuk elde edilmesini sağlamaktaydı.

Kabın gövde formu ile boyun ve kulplarının yapısı Yunan amphoralarını anımsatır. Bu nedenle bu örneği, "Yayık-Amphora" olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Form olasılıkla, çağdaşı olan ticari amphoraların

⁹ Leonard Jr. 1992, 5.

¹⁰ James 1975, fig. 7.

üretildiği bir atölyede yapılmış, dolayısıyla usta, yayığı, alışkın olduğu amphora formunda çekmiş olmalıdır.

Çeşme örneğinin formuna en yakın bir diğer kap, Gazze'de bulunmuş olan ve modern döneme tarihlenen bir formdur. Gazze yayığı, Çeşme örneğine form olarak en çok benzeyen kaptır ancak asimetrik yapısıyla Çeşme örneğinden ayrılır (fig. 6).

Köken ve Tarihleme

Yayığın kökeni hakkında kesin bir şey söylemek zordur. Ancak pişmiş toprak yayık formunun erken dönemden, günümüze kadar genellikle Kilikya Bölgesinin de yer aldığı Doğu Akdeniz yerleşimlerinde kullanılmış olduğunu göz önünde bulundurduğumuz zaman, Çeşme örneğinin, bu coğrafyadan gelen bir ticaret gemisinin kargosuna ait olduğunu, ve dolayısıyla söz konusu coğrafyada üretilmiş olabileceğini söyleyebiliriz.

Çeşme Müzesi'ndeki yayık-amphora, Kalkolitik dönemden beri süregelen bir yayık formu geleneğinin devamıdır. Özünde erken atalarının form özelliklerini barındırırken, detayda tarihsel dönemlerin getirdiği form özellikleri çerçevesinde küçük değişikliklere uğramış ve Gazze örneğinde olduğu gibi bugünkü formuna ulaşmıştır. Çeşme buluntusu yayık-amphora, deniz buluntusu olduğu ve kontekstine ait başka bir tarihleyici malzeme bulunmadığı için, kesin bir tarih önermek zordur. Her ne kadar araştırmacılar, Gazze'de bulunmuş olan yayık formunu modern olarak yorumlasalar da, Çeşme yayık-amphora formunun, Roma dönemi örneği ile modern Gazze örneği arasında, geç antik çağda ya da daha geç bir dönem içinde üretilmiş olabileceği düşüncesi akla yatkın gelmektedir. Çeşme örneğinin genel özelliklerinin ticari amphoralar ile benzerlik göstermesi, bu kabın yapımında ticari amphoralardan ilham alınmış olabileceğini düşündürür. Çeşme Müzesi envanterinde yer alan bu ünik form, Anadolu'da bulunmuş tek pişmiş toprak yayık olması açısından önemli bir eserdir.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Epstein 1985 Epstein, C., "Laden Animal Figurines from the Chalcolithic Period in Palestine", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* No. 258, 53-62.
- James 1975 James, F., "Yoghurt: Its life and culture", *Expedition*, Fall 1975, 32-38.
- Leonard 1992 Leonard Jr., A., "The Jordan Valley Survey, 1953: Some Unpublished Soundings Conducted by James Mellaart", *The Annual of the American Schools of Oriental Research*, Vol. 50, 1-121,123-199.
- Özden 2008 Özden, A., "Yoğurdun Tarihi", *Güncel Gastroenteroloji* 12/2, 128-133.
- Perrot 1955 Perrot, J., "The Excavations at Tell Abu Matar, near Beersheba", *Israel Exploration Journal* Vol. 5 No. 2, 73-84.

Fig. 1
Beersheba Kültürüne ait
pişmiş toprak yayık
(Perrot 1955, Pl. 14C)

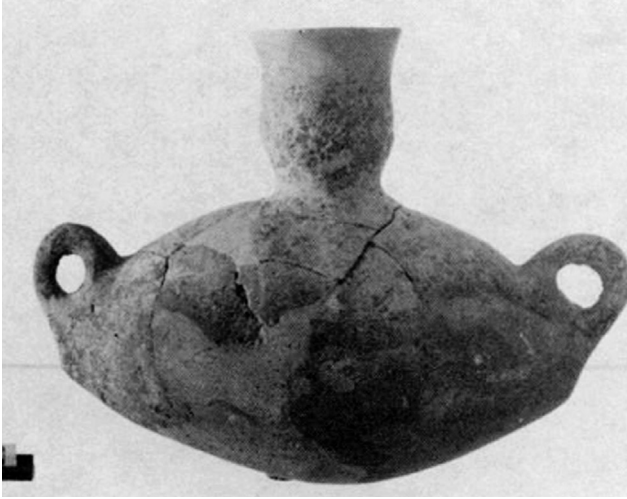

Fig. 2
Pişmiş toprak
minyatür yayık.
(Epstein 1985, Fig. 6)

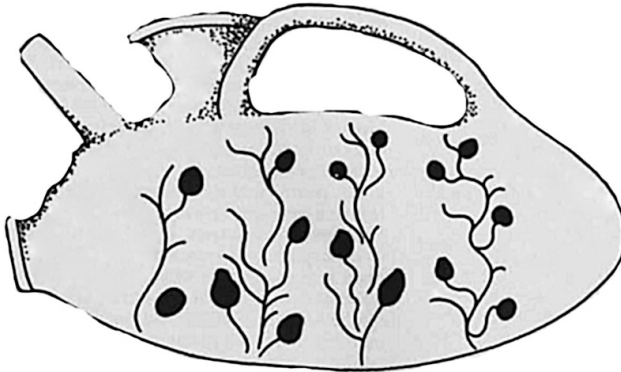

Fig. 3
Meroe'de ele geçen
Roma Dönemine ait
pişmiş toprak yayık
(James 1975, Fig. 7)

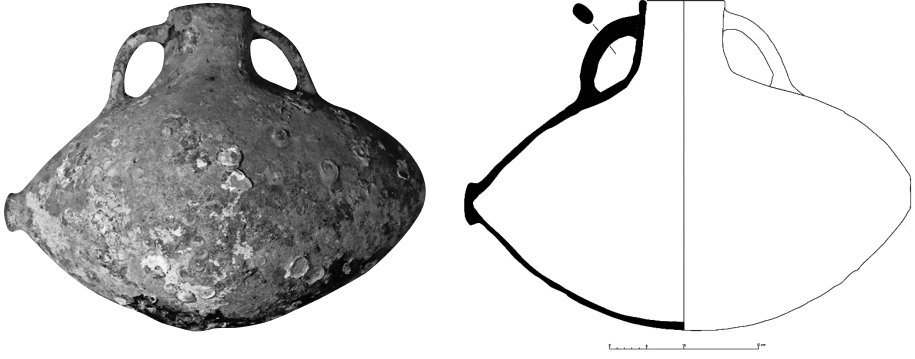

Fig. 4 Çeşme Müzesi'ndeki Yayık-Amphora ve çizimi.

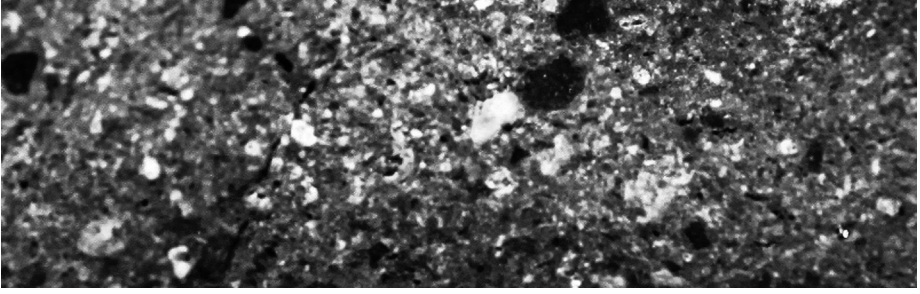

Fig. 5 Çeşme Yayık-Amphora Kil Yapısı

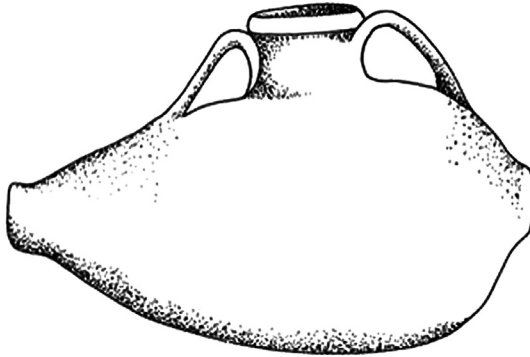

Fig. 6 Gazze'de bulunmuş pişmiş toprak modern yayık (James 1975, Fig. 8).